

הנדון: דין תנאי בנר שכבה בשבת ודוגמאות נוספות לתנאים (פעם בשנה) המצויים בהלכה

כתב מרן בסימן רעט ס"ד: אם התנה מערב שבת על נר זה שיטלטלנו משיכבה, מותר לטלטלו אחר שכבה. והרמ"א הוסיף וי"א שלא מהני תנאי וכן נוהגים במדינות אלו וכו'.

כתב בחזו"ע ח"א עמ' רנט: מנורת שמן שהדליקו בה נרות לכבוד שבת, אסור לטלטל אותה אף לאחר שכבו הנרות, ואם התנה עליה ואמר שאחר שתכבה יטלטל אותה למקום שירצה, מותר לטלטלה אחר שתכבה ויועיל תנאי פעם אחת לכל השנה כפי שכתב הברכי יוסף ובלשון מהר"א בן טאוה: כל נרות שאדליק לכבוד כל שבת בשנה זו אני מדליקם על מנת שכיכבו אטלטלם בשבת. והוסיף בחזו"ע ח"ו עמ' קמז שמותר לטלטלה אחר שתכבה בין לצורך גופה או מקומה, ובין לטלטלה כדי לשמור עליה לבל תיגנב או תיאבד, כדין כלי שמלאכתו להיתר. והאשכנזים נוהגים להחמיר שלא לטלטלה אפילו ע"י תנאי. ובח"א בעמ' רסא כותב מרן הרב עובדיה שמאחר ויש פוסקים שמתירים לטלטל את הנר לצורך מקומו אפילו ללא תנאי לאשכנזים שנהגו לאסור אפילו ע"י תנאי מכל מקום לצורך גופו ומקומו (לא ע"מ שלא ינזק המוגדר בהלכה מחמה לצל) יהיה מותר ע"י תנאי.

ובנתיבי עם סימן רעט ס"ד כתב שהסתפק אם מועיל תנאי להשתמש בשמן שנשאר לאחר שכבה הנר. כי מה שמועיל התנאי שכתב מרן השו"ע לדבר שאיסורו כלה ולא במקרה שנמשך כל היום. ובלי תנאי לא מועיל טלטול כי השמן הוקצה לכל בין השמשות משום איסור כיבוי והנר אסור בטלטול משום בסיס לדבר האסור אך הוכיח מהבית יוסף ויותר מהתשב"ץ (תשובות רבי שמשון בר צמח היה ממגורשי ספרד) שמועיל תנאי לשמן הנותר וניתן אכן להשתמש בשמן שנותר לאחר שכבה וחלק על הכה"ח באות כ' שכתב שר גדול שיש בו שמן לכל השבת לא מועיל תנאי כיון שאינו עשוי לכבות.

וראיתי באור לציון בח"ב פרק יח שאלה כא שהביא את התשב"ץ הנ"ל וכתב את הטעם שמותר לטלטל את הנר לאחר שכבה, משום שאין השמן מוקצה מצד עצמו, אלא הוקצה לאורו, ולכן כשיכבה אורו מותר לטלטל את הנר וטעמו הוא משום שאין השמן נעשה בסיס לדבר האסור, אלא הפתילה בלבד, ולכן אין לאסור את השמן מטעם בסיס לדבר האסור, וגם לא מטעם מיגו דאתקצאי, משום שלא הוקצה גופו אלא אורו.

לאור דברי החזו"ע לעיל שצירף פוסקים שמועיל טלטול נר אפילו ללא תנאי (אמנם לנר שאמור להיכבות בשבת ולא לכל היום) וביותר לפי דברי האור לציון שהביא את התשב"ץ שהשמן אינו מוקצה בשבת מצד עצמו נראה לי שהם יסכימו עם הנתיבי עם שבמקרה והתנה לטלטל את הנר לאחר שכבה הנר גם אם לא אמור היה להיכבות. ואולי זו הסיבה שבמ"ב תפארת הביאו את דברי הכה"ח שלעיל שר גדול שיש בו שמן לכל השבת לא מועיל בו תנאי כיון שאינו עשוי להיכבות והוסיפו וכתבו אך הנתיבי עם (סעיף ד) דחה את דבריו, והוסיף שאף אם נותר שמן בנר מותר לטלטלו לאחר שכבה.

יש כמה תנאים שהפוסקים המליצו לעשות אחת לשנה ובפרט בערב ר"ה.

אשה שאינה נוהגת לקבל שבת בהדלקת נרות כדעת מרן השו"ע סימן רסג ס"י (הליכות עולם 1. ח"ג עמ' לט) יכולה לעשות מלאכה לאחר ההדלקה כל זמן שבטוחה שלא שקעה החמה (וברור שאין להמתין עד הרגע האחרון, כי לפעמים השעון אינו מדויק) (אור ההלכה עמ' תקכא). וראוי לכל אשה שתתנה פעם אחת בשנה, שאין רצונה לקבל שבת בהדלקת הנרות (שם). אשה שמדליקה נרות אחר 'פגל המנחה' (שעה ורבע לפני צאת הכוכבים וי"א שעה ורבע לפני השקיעה) מכיון שמרן פסק בסימן רסג ס"ד שאם מקדימה להדליק אינו ניכר שהוא לכבוד שבת, חייבת לקבל שבת בהדלקה ולא לעשות מלאכות לצורך השבת ואם הקדימה להדליק ולא קיבלה שבת, בדיעבד יצאה ידי חובה (הליכות שבת ח"א עמ' יז). לכן אותן נשים אינן יכולות להתנות שאינן מקבלות שבת בהדלקה, ואף על פי כן, יכול הבעל שעדיין לא קיבל שבת, להסיע

ברכב את אשתו שקיבלה שבת בהדלקת הנרות, ויפתח את הדלת אם נדלקת נורה. ואעפ"י שעצם ישיבתה במכונת גורמת להבערה נוספת, מכל מקום כיון שמלאכה זו נעשית ע"י הבעל והבעל לא קיבל שבת, מותר (שו"ע שם ס"ד, אור לציון ח"ב עמ' קסח ילקוט יוסף שבת א' כרך שני עמ' קס).

2. יש לסמוך על הפוסקים הסוברים שאין דין מוקצה במחובר, בצירוף תנאי מערב שבת שיוכל לסבב אתו ללחוץ על כפתור החשמל, לאחר שיכבה בשעה הקבועה, כדי שלא ידלק שוב לאחר מכן (יביע אומר ח"ז סימן ל"ו הנדפס מחדש הוסיפו מגליון הרב: וטוב שיעשה כן כלאחר יד). ההלכה הזו מתבססת בין היתר על דברי מרן סימן רעט ס"ד שע"י תנאי מותר לטלטל את הנר כפי שכתב בחזו"ע ח"ו עמ' קמט. ודי בתנאי פעם אחת לכל השנה.
 3. נחלקו הפוסקים באדם שבירך על פרי עץ רגיל ורוצה לאכול פרי עץ ממין שבעה או שחביב עליו יותר אם צריך לחזור ולברך שוב, ולהלכה חוזר ומברך, וטוב לעשות שינוי מקום (לצאת מהבית ובמשרד מחוץ למתחם המשרד) ולצאת ידי חובת כל הדעות. ומועיל לעשות תנאי פעם אחת בחודש, ואם קשה, פעם אחת בשנה שכל פעם שמברך אחת מהברכות כוונתו לפטור את כל המאכלים מאותו המין ואז אינו צריך לחזור ולברך אפילו על מין שבעה ועל חביב (הליכות מועד עמ' קיג).
- יש עוד תנאים שמוזכרים בספרי הפוסקים, אך נראה לי שאלו המצויים ביותר.

דניאל אביבי